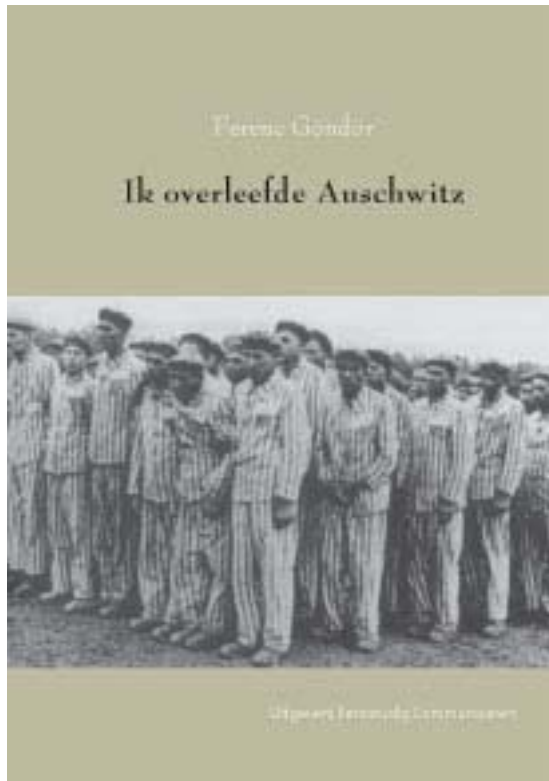

Ik overleefde Auschwitz

Lesbrief voor docenten

Vooraf

- Afhankelijk van het (lees)niveau kan de informatie uit het boekje zelfstandig worden gelezen, samen met een docent of ouder, of worden voorgelezen.
- Stel vooraf realistische doelen voor het behandelen van het boekje. Wat wilt u precies bespreken? Hoe gaat u het doen? Hoeveel tijd gaat u er aan besteden?
- Bespreek het boekje per hoofdstuk.
- Check na de bespreking van een hoofdstuk of de informatie duidelijk is overgekomen.
- Wissel theorie af met concrete opdrachten. Mogelijke vragen en opdrachten vindt u in de lesbrief.
- Maak het verhaal concreet door het bezoeken van een oorlogsmuseum of concentratiekamp. Adressen staan onderaan in de lesbrief.

Introductie boek **Ik overleefde Auschwitz**

Bekijk de omslag van het boek **Ik overleefde Auschwitz**.

- Wat zie je?
- Wat betekent overleefde?
- Wat is Auschwitz?
- Met welke oorlog heeft Auschwitz te maken?
- (Naar aanleiding van de vorige opdracht) Wie werden er in WOII buitengesloten?
- Hoe zouden de joden zich gevoeld hebben?
- Waren er mensen die de joden hielpen?

Maak met de leerlingen een woordspin over WOII

Mijn Jeugd

Pagina 13 **Mijn vader**

Vragen

- Van wanneer tot wanneer was de 1^e Wereldoorlog?
- Waar kwam de opa van Ferenc vandaan?
- Waarom veranderde hij zijn achternaam?
- Waarom hielp zijn opa liever de arme mensen?
- In welk land en welk jaar werd Ferenc geboren?

Meningsvragen

- Vind je het slim dat er een andere naam werd gekozen?
- Zou jij in die tijd je achternaam veranderen? Waarom?

Opdracht

Maak een werkstukje over Hongarije.

Gebruik de website www.rnw.nl/europe4kids/Hongarije/hongarije_land.html.

In je werkstukje staat de volgende informatie :

- Wat de hoofdstad van Hongarije is.
- Hoe de vlag van Hongarije eruit ziet.
- Wat voor klimaat Hongarije heeft.
- Welke taal er in Hongarije gesproken wordt. Met voorbeelden.
- Een recept uit Hongarije.
- Informatie over een dier dat in Hongarije voorkomt.

Haal plaatjes van de website of ga langs bij een reisbureau.

Vragen

- Welke talen sprak Ferenc?
- Welk volk spreekt Hebreeuws?
- Wanneer is het Pasen?
- Neem eens een belangrijk Joods feest.
- Waarom waren mensen tegen de joden?
- Waarom mocht de oppas van Ferenc niet meer voor de familie werken?

Meningsvragen

- Wat wordt er met Pasen gevierd? Heb jij Pasen gevierd? Wat hebben jullie gedaan?
- Wat zou jij doen als je familie in elkaar wordt geslagen omdat je joods bent? Waarom?
- Wat vind jij van de reactie van de priester en de politie toen de joodse mensen kwamen klagen?

Opdracht

Leer deze woordjes ongeveer 5 minuten. Ga elkaar dan in tweetallen overhoren. Zou het moeilijk voor Ferenc geweest zijn om Duits en Hebreeuws te leren? Waarom?

Goedendag = Guten Tag

Goedemorgen = Guten Morgen

Goedenavond = Guten Abend

Tot ziens = Wiedersehen

Tot morgen = Bis morgen

Vragen

- Wat voor werk verrichte de vader van Ferenc op school?
- Waarom mocht zijn vader niet meer op school komen?

Meningsvragen

- Wat vind jij ervan dat een andere dokter op school kwam? Waarom?

Vragen

- In welk jaar ging Ferenc naar Italië op vakantie?
- Waarom ging hij naar Italië ?

Meningsvragen

- Waarom waren sommige mensen niet zo vriendelijk tegen Ferenc en zijn familie?
- Wat zou jij doen als je Ferenc was? Waarom?

- Waarom mocht Ferenc niet meer met het meisje spelen?

Opdracht

Maak een werkstukje over Italië.

Gebruik de website: <http://mediatheek.thinkquest.nl/~jrc203/>

In je werkstukje staat de volgende informatie :

- Wat de hoofdstad van Italië is.
- Hoe de vlag van Italië eruit ziet.
- Hoeveel inwoners het land heeft.
- Een recept uit Italië.

Teken Italië, met de belangrijkste steden en rivieren.

Vertel iets over de geschiedenis van Italië.

Haal plaatjes van internet of ga langs bij een reisbureau.

Opdracht

Het doel van de opdracht is het ervaren van buitensluiting doordat je bij een bepaalde groep hoort.

Verdeel de leerlingen in groepen van ongeveer vier personen. Zorg dat een groep bestaat uit leerlingen met dezelfde uiterlijke kenmerken (bijvoorbeeld bril, spijkerbroek, haarkleur). Deze groep wordt tijdens de uitleg en het maken van de opdracht min of meer genegeerd. Zij krijgen ook alleen de hoogst noodzakelijke materialen die nodig zijn om de opdracht te volbrengen.

Alle groepen moeten een poster maken tegen zinloos geweld.

Bespreek van tevoren wat het logo van zinloos geweld is (lieveheersbeestje)

Download eventueel het informatiepakket over zinloos geweld op: www.zinloosgeweld.nl

Belangrijk voor een poster is:

- Korte duidelijke zinnen.
- Groot tekenen en schrijven (Je moet van twee meter afstand kunnen zien wat er op de poster staat).

De bewuste groep krijgt 1 vel papier en 1 potlood. De andere groepen krijgen genoeg materialen mee om aan de slag te gaan: postervel, stiften, gekleurd papier, lijm, stencil met informatie over zinloos geweld (zie www.zinloosgeweld.nl).

Eist de buitengesloten groep een verklaring dan wordt er geantwoord met: Ja maar jullie hebben gele truien aan, daar hou ik niet van!

De bespreking van de posters moet vooral gaan over hoe de buitengesloten groep zich gevoeld heeft. Hoe hebben ze hun problemen opgelost? Mochten ze bij andere groepen lenen? Wie was er aardig? Werden ze uitgelachen? Had iemand medelijden?

Pagina 19 **De toespraak**

Vragen

- Hoe oud was Ferenc toen hij naar de middelbare school ging?
- Welke films werden er gedraaid in de stad?
- Waarom sloegen twee jongens Ferenc in elkaar?
- Wat is een toespraak? Waarom werden joodse jongens in elkaar geslagen na de toespraak van de gymleraar?
- Welke ziekte had de vader van Ferenc?

Meningsvragen

- Waarom werden er briefjes geplakt op ruiten van joodse winkels? Wat zou jij doen als jij eigenaar was van deze winkel? Waarom?

Opdracht

Stel je voor dat jij in de schoenen van Ferenc staat.

Je bent in elkaar geslagen vanwege je geloof.

Je schrijft een brief naar je vader over wat er die dag gebeurd is en hoe jij je voelt.

Pagina 21 De begrafenis

Vragen

- In welke maand en jaar vielen de Duitse militairen Polen binnen?
- In welke maand en jaar overleed de vader van Ferenc?
- Wat is een synagoge?
- Hoe lang moest Ferenc bidden voor zijn vader in de synagoge?
- Hoe heet het gebed dat Ferenc moest leren?

Opdracht

Hoe ziet de hemel er uit? Bedenk eerst wat de hemel volgens jou is: Een huis, een bos, een paleis of een kermis. Bedenk dan wie er in de hemel is.

Maak een tekening van jouw hemel.

Pagina 23 Edna's vader

Vragen

- Waar komen de ouders van Edna vandaan?
- Waarom moesten joodse mannen een kuil graven van de Duitse soldaten?
- Wat deden de Duitse soldaten hierna met de joden?
- Waarom werden de dode joodse mannen begraven?

Meningsvragen

- Waarom dacht Edna dat haar vader fantasie en werkelijkheid door elkaar haalde? Wat denk jij?
- Wat zou jij doen als jij een kuil moest graven van de Duitse soldaten? Waarom?
- Waarom werden er alleen joodse mannen neergeschoten?
- Waarom wilden mensen deze verhalen niet geloven? Zou jij het geloven? Waarom?

Pagina 25 Een nieuwe wet

Vragen

- Vanaf wanneer deed Hongarije mee aan de oorlog?
- Met wie vochten de Hongaren samen? Waarom vochten de Hongaarse soldaten samen met de Duitsers?
- Welke wet werd er ingevoerd?

Meningsvragen

- Wat vind jij van de nieuwe wet? Waarom?

Opdracht

Neem de kaart uit het boek op bladzijde 11. Gebruik bij deze opdracht ook de atlas.

- Kleur Hongarije geel.
- Teken de rivier de Donau in Hongarije.
- Wat zijn de buurlanden van Hongarije?
- Kleur Polen rood.
- Zet een groen kruisje op de plek waar het land Roemenië ongeveer ligt.

Pagina 26 Arbeidsdienst

Vragen

- Wat is oorlogskunde? Wil jij het vak oorlogskunde op school? Waarom?
- Wat betekent arbeidsdienst?
- Wat is sabbat?
- Wat betekent zinloos?
- Waarom was het graven van de kuilen zinloos?
- Wat had de vader van Edna gezegd over de kuilen in Polen?
- Wat is uitschot?
- Waar moest je naartoe als je niet kon aantonen dat je in Hongarije geboren was?

Meningsvragen

- Zou jij op sabbat gaan werken als je joods was? Waarom?
- Zou jij de kuilen graven en daarna weer vullen? Waarom?
- Wat vind je van het vak oorlogskunde?

Opdracht

Stel je voor dat je een leerkracht bent in die tijd en je moet het vak oorlogskunde geven.

Bedenk in tweetallen wat voor soort lessen dit worden.

Wat voor informatie ga je de leerlingen geven?

Welke opdrachten moeten de leerlingen doen?

Vertel in een kringgesprek wat jullie bedacht hebben.

Bespreek wat je van het vak oorlogskunde vindt.

Ben je het met de lessen van je medeleerlingen eens?

Zou dit vak nu ook gegeven moeten worden? Waarom?

Pagina 28 Geheime vergaderingen

Vragen

- Wat zijn kennissen? Wat is het verschil tussen een kennis en een vriend? Heb je meer kennissen of meer vrienden? Waarom?
- Wat is rabbijn?
- Wat is een concentratiekamp?

Opdracht

Maak twee schilderijen. Begin met een schilderij over de stad waar Ferenc woont. Hij voelt zich in de stad niet veilig. Laat dit zien door het gebruik van donkere sombere kleuren.

Maak daarna een schilderij van de stad Palestina.

Palestina is een droomstad voor Ferenc. Gebruik heldere en felle kleuren.

Pagina 30 **Spijt**

Opdracht

Laat voor het lezen van dit hoofdstuk een leerling een lijst maken van leerlingen die mobieltjes bij zich hebben. Geef als reden op dat dit moet gebeuren voor een onderzoek voor mobiel gebruik onder middelbare scholieren.

Als de leerling de lijst inlevert gaat u alle mobieltjes ophalen. Eenmaal ingenomen vertelt u dat zij hun mobiel pas volgende week weer terug krijgen.

Lees dan het hoofdstuk Spijt.

Hoe zou Ferenc zich gevoeld hebben?

Hoe voelde de leerling zich die de lijst van mobieltjes gemaakt had?

Wat vonden de leerlingen van die leerling?

Had de leerling die de lijst maakte wat kunnen weten van deze actie?

Had iedereen de lijst gemaakt? Waarom?

Vragen

- Wat voor lijst moest Ferenc maken?
- Wat stond er allemaal op de lijst?
- Wat denk je dat met deze lijst werd gedaan?

Meningsvragen

- Zou jij de lijst maken? Waarom?

Pagina 31 **De trommelaar**

Vragen

- Wat was de 1^e mededeling van de trommelaar?
- Wat was de 2^e mededeling van de trommelaar?
- Waarom vond Ferenc radio luisteren zo belangrijk?
- Wat moesten de joden doen met hun radio?
- Wat stond er op het briefje bij de kapper?
- Waarom wilden mensen niet meer omgaan met joodse mensen?

Meningsvragen

- Zou jij wel of niet luisteren naar deze mededelingen? Waarom?
- Zou jij je radio wel of niet inleveren? Waarom?
- Waarom is het briefje bij de kapper zo erg? Wat zou jij doen als jij joods was? Waarom?
- Wat vind jij ervan dat mensen niet met anderen wilden omgaan vanwege hun geloof?

Opdracht

Rollenspel

Speel het hoofdstuk De Trommelaar met een aantal leerlingen na.

Bedenk van tevoren:

- Wie er mee spelen.
- Waar het verhaal over gaat.
- Hoe de rollen moeten worden verdeeld.
- Wie moet wat zeggen

Als dit besproken is kan er pas geoefend worden.

Pagina 31 **Een gele ster**

Vragen

- Wanneer vielen de Duitsers Hongarije binnen?
- Wat moesten de joden dragen als herkenning?
- Hoe zag de gele ster eruit?
- Waarom verstopte Ferenc zijn gele ster achter zijn schooltas?
- Waarom gooiden jongens stenen naar Ferenc toen zij de ster zagen?
- Waarom ging de school dicht?

Meningsvragen

- Waarom moesten de joden een gele ster dragen? Zou jij de gele ster dragen als het moest? Waarom?
- Wat zou jij doen als je bekogeld werd met stenen omdat je een gele ster draagt? Waarom?

Opdracht

Zoek de volgende woorden op in het woordenboek:

Stadhuis=

Mededeling=

Mishandelen=

Volwassen=

Lokalen=

Voorbereiden=

Vreugde=

Pagina 37 **Weggevoerd**

Vragen

- Waarom werd Ferenc tegengehouden door zijn buurman?
- Wat ging er met de joodse mensen gebeuren?
- Door wie werden de joden weggevoerd?
- Wat pakten de politieagenten af van de joden?
- Wat deed Ferenc met het horloge van zijn vader? Wat heeft de familie gedaan met de andere sieraden?
- Waarom moest Ferenc zich uitkleden in het stadhuis?
- Waarom wilde Ferenc vluchten? Waarom wilde moeder niet vluchten?
- Wat betekent mishandelen?

Meningsvragen

- Wat zou jij doen als je buurman je met een geweer tegenhoudt om naar buiten te gaan?
- Waarom pakten de agenten waardevolle spullen af van de joden? Wat zou jij doen als de politie dat zomaar deed? Waarom?
- Waarom werden de joodse mensen afgevoerd uit de stad?

Opdracht

Wat neem jij mee als je net als Ferenc plotseling weg moet?

Neem een vel bruin papier. Plak op het papier aan de bovenkant een handvat. Het papier is je koffer.

Schrijf, teken of plak wat jij allemaal mee zou nemen.

Bespreek in een kringgesprek wat de leerlingen in hun koffer zouden stoppen.

Past alles in een kleine koffer?

Heb je de spullen echt nodig?

Welke spullen heb je echt nodig?

Wat zou je graag mee willen nemen, maar past niet in je koffer?

Achter prikkeldraad

Pagina 43 **Pista**

Vragen

- Waarvoor werden de kuilen gebruikt die Pista en Ferenc hadden gegraven?
- Waarmee werden de joodse mensen vervoerd?
- Waar was de trein met goederenwagons eerst voor bedoeld?
- Hoeveel mensen zaten er in 1 wagon?
- Waarvoor was de emmer bedoeld in de wagon?
- Waarom werden er steeds nieuwe wagons aan de trein gekoppeld?

Meningsvragen

- Zou jij de emmer gebruiken als wc? Waarom?

Opdracht

Rollenspel

Speel het hoofdstuk Pista met een aantal leerlingen na.

Bedenk van tevoren:

- Wie er mee spelen.
- Waar het verhaal over gaat.
- Hoe de rollen moeten worden verdeeld.
- Wie moet wat zeggen

Als dit besproken is kan er pas geoefend worden.

Pagina 47 **In Auschwitz**

Vragen

- Waarom waren de mensen bang in de wagons?
- Wat stonk er zo?
- Hoe werden de joodse mensen ingedeeld?

Meningsvragen

- Waarvoor zou jij kiezen; het werkkamp of het rustkamp? Waarom?

Opdracht

Neem de kaart uit het boek op bladzijde 40. Gebruik bij deze opdracht ook de atlas.

- In welk land ligt Auschwitz ?
- Wat zijn de buurlanden van Polen?

- Aan welke zee grenst Polen?
- Wat is de hoofdstad van Polen?
- Teken de hoofdstad van Polen in de kaart.

Pagina 53 **Schoorstenen**

Vragen

- Waarom moesten de joodse mensen hun kleren uittrekken?
- Waarom werden hun haren geknipt?

Meningsvragen

- Wat zou jij doen als de Duitse soldaten vroegen of jij bewaker wilde worden? Waarom?
- Waarom sloegen de joodse bewakers de joodse mensen?

Opdracht

Bespreek wat er met moeder is gebeurd.
Schrijf zelf een hoofdstuk in dit boek.
Het hoofdstuk heeft als titel Schoorstenen.
Je kruipt in de huid van moeder.
Maak het verhaal af:

Langzaam liep Ferenc kamp Auschwitz in.
Ik stond met Kati in een andere rij.
Ferenc riep iets.
Ik kon hem niet verstaan.
Ik schreeuwde: Ik hou van je!

Pagina 55 **De Kapo**

Vragen

- Wat is een barak?
- Wat is een kapo?
- Wat is een crimineel?
- Wat is een kerf?

Meningsvragen

- Waarom kozen de Duitsers voor een crimineel als kampcommandant?
- Is het waar of niet waar van de kerven op zijn stok? Waarom denk je dat?
- Wat betekent het spreekwoord: iets op zijn kerfstok hebben?

Opdracht

Zoek de volgende woorden op in het woordenboek:

Barakken=

Opstellen=

Crimineel=

Commandant=

Kerven=

Wat is een kapo en waarom staat dat woord niet in het woordenboek?

Vragen

- Hoeveel mannen lagen er in 1 bed?
- Wat is de SS?
- Wat is marcheren?
- Wat roken de joodse mensen tijdens het marcheren?
- Wie werden er verbrand in de ovens?

Meningsvragen

- Waarom waren mannen, vrouwen en kinderen van elkaar gescheiden?
- Wat was er gebeurd met de vrouwen en kinderen?

Vragen

- Wat betekent: "Arbeit macht frei"?
- Waarom zat er prikkeldraad rondom het kamp?

Meningsvragen

- Klopt het wel of niet volgens jou: "Arbeit macht frei"? Waarom denk je dat?

Opdracht

Zoek 3 afbeeldingen waarvan jij vindt dat die bij dit hoofdstuk passen.
Vertel in een kringgesprek waarom jij juist deze afbeeldingen gekozen hebt.

Vragen

- Welke experimenten deed dokter Mengele met mensen?

Meningsvragen

- Waarom zou dokter Mengele deze proeven doen?

Opdracht

Schrijf een krantenartikel waarin een journalist de joden waarschuwt voor dokter Mengele.
Begin het artikel met:
Van een van onze verslaggevers, Auschwitz

Lees de krantenberichten voor.

Zou er in die tijd zo'n artikel geschreven kunnen worden? Waarom?

Vragen

- Wat betekent registreren?
- Waarom moesten de joden hun namen vergeten?
- Wat is een tatoeage?
- Waarom kregen de joden een nummer? Waarom werd dit nummer in hun arm getatoeëerd?
- Wat voor herkenningsteken hadden de joden?
- Wat voor herkenningsteken hadden de politieke gevangenen?
- Wat voor herkenningsteken hadden de homoseksuele gevangenen?
- Wat voor herkenningsteken hadden de criminelen?

Meningsvragen

- Welke van de 4 herkenningsteken zou jij absoluut niet willen hebben? Waarom?
- Als jij een keuze moest maken van de 4 herkenningsteken. Welke zou je dan kiezen? Waarom?

Vragen

- Wat betekent appèl?
- Waarom moesten de gevangenen zinloze oefeningen doen?

Meningsvragen

- Waarom is het niet verstandig om een kapo te slaan?

Opdracht

Hoe ziet een werkdag van Ferenc eruit?

Beschrijf een dag uit het leven van Ferenc in het nieuwe kamp Swietochlowice.

Begin je verhaal op het moment dat je wakker gemaakt wordt door de bewaker.

Het verhaal eindigt als je weer gaat slapen.

Vragen

- Waarom sneden veel gevangenen het brood in kleine stukjes?
- Waarom moesten de joodse mannen de hele dag werken?
- Wat was de haarlengte van een gevangene?
- Wat is een stelling?

Meningsvragen

- Waarom was het werk zwaarder voor de gevangene als je ziek was?
- Waarom gooiden soldaten brood op de grond? Waarom raaptten de gevangenen toch het brood op?
- Wat zou jij doen als jij honger had? Waarom?

Opdracht

Schrijf de volgende zinnen in de tegenwoordige tijd:

We waren bloederig en vies.

Zo konden ze er langer mee doen.

Ze hadden verschrikkelijke honger.

We werkten de hele dag.

Ik laadde de bakstenen op een stelling.

Dat was verboden.

Pagina 74 **De kanonnenfabriek**

Vragen

- Waarom was het werk in de kanonnenfabriek de beste baan?
- Wat voor werk moest Ferenc doen in de kanonnenfabriek?

Meningsvragen

- Waarom zat er bloed aan de kinderkleding?
- Vind jij dat de andere gevangene wel of niet gelijk heeft over het te harde werken van Ferenc? Waarom?
- Waarom hebben sommige gevangenen een andere gevangene doodgemaakt? Wat vind jij van deze actie? Waarom?

Opdracht

Verdeel de leerlingen in twee groepen.

De ene groep vindt Ferenc een verrader. De ander groep vindt hem geen verrader.

Laat de groepen in 7 minuten bedenken en opschrijven waarom Ferenc wel of geen verrader is.

Iedere groep laat een persoon uit de groep in ongeveer 3 minuten vertellen waarom ze deze mening hebben. Daarna debatteren de groepen over de stelling of Ferenc wel of geen verrader is.

Heb je wat te vertellen? Ga dan staan.

Na afloop wordt er gestemd.

Pagina 77 **Het gedicht**

Vragen

- Waarom schreef Ferenc een gedicht voor zijn moeder?
- Waarom moest Ferenc tussen de 2 hoge hekken staan? Wat zou er gebeuren als Ferenc tegen één van de hekken zou leunen?

Meningsvragen

- Waarom wilden de Duitse soldaten dat Ferenc zou vertellen dat zijn brief naar buiten werd gesmokkeld?
- Wat zou er dan met Ferenc gebeuren?

Opdracht

Schrijf een gedicht voor je moeder.

Surf voor inspiratie naar:

http://mediatheek.thinkquest.nl/~klc004/framerechts/poezie_en_opdrachten/maakeeneigengedicht/begin.htm.

Pagina 79 **Meneer Stein**

Vragen

- Wat waren de taken van meneer Stein?
- Waarom kreeg Ferenc eten van meneer Stein?

Meningsvragen

- Zou jij wel of niet de baan van meneer Stein willen hebben als je gevangene was? Waarom?
- Waarom vertelden de mensen verhalen aan elkaar?
- Waarom lazen de joodse geleerden boeken voor uit hun hoofd? Vind je dit wel of niet goed? Waarom?
- Waarom gingen sommige joodse gevangenen twifelen aan hun geloof? Wat zou jij doen als jij gevangene was? Waarom?

Vragen

- Waarom was Ferenc bang dat Pista weggevoerd zou worden?

Meningsvragen

- Waarom werden er zieke mensen weggehaald uit het kamp?
- Waarom werden de zieke mensen gedood?
- Waarom zeiden de Duitsers dat de zieken naar het ziekenhuis gingen?

Vragen

- Wat is een podium?
- Wanneer kreeg je straf van de kampcommandant?
- Wat is aftuigen?
- Wat zat er aan de zweep?
- Wat is een galg?
- Waarom werden 3 mensen aan de galg gehangen?

Meningsvragen

- Waarom moesten de gevangenen toekijken als er straffen werden uitgedeeld? Zou dit wel of niet helpen bij het gehoorzamen? Waarom?
- Waarom lieten de Duitsers de lijken enkele dagen hangen?

Opdracht

Geef antwoord op de volgende vragen.

Achter de vraag staat een getal.

Schrijf de letter op van het antwoord dat bij het getal hoort.

Bijvoorbeeld : Gras is - - - - 4 . Het antwoord is groen. De e is de vierde letter. De letter e schrijf je dan op.

Als je alle antwoorden op de vragen hebt gevonden heb je een woord (**antwoord = galgen**).

Straf krijg je als je iets hebt - - - - - 1 (antwoord: **g**eijat)

Deze man schreeuwt en dreigt - - - - - 2 (antwoord: **k**ampcommandant)

De sport die Pali deed was - - - - - 7 (antwoord: voetba**l**)

Een veelvoorkomende straf was - - - - - 6 (antwoord: aftuig**e**n)

Wat brulde de kampcommandant? - - - - - 3 (antwoord: sie**g** heil)

De drie mannen stonden op - - - - - 7 (antwoord: krukke**n**)

Pagina 84 **Winter in het kamp**

Vragen

- Waarom stopten sommige gevangenen stukken stof in hun kleding?
- Hoe wisten de gevangenen dat het slecht ging met het Duitse leger?
- Wat is een schuilkelder?
- Waar moesten de joden schuilen?

Meningsvragen

- Waarom moesten de joden in de fabrieken schuilen?
- Waarom waren de joodse mensen ook bang voor de Russische soldaten?
- Waarom kon het niet erger worden voor de joden?

Opdracht

Schrijf een dagboek van 3 dagen uit het leven van een Duitse kampcommandant.

Stel je voor dat je werkt voor de Duitsers in het kamp. Je hoort iedere dag Russische bommenwerpers.

Schrijf op de eerste dag wie je bent, hoe je heet, wat je leeftijd is en in welk kamp je werkt. Vertel de andere twee dagen wat je meemaakt.

Een ander kamp

Pagina 89 **Een klein stukje brood**

Vragen

- Waarom bliezen de Duitsers het kamp op?
- Wat zat er in plaats van een dak bovenop de wagons?
- Waarom had de oude man het brood van Ferenc gepikt?

Opdracht

Schrijf de volgende zinnen in de tegenwoordige tijd:
Iedereen moest het kamp meteen verlaten.
We liepen door de poort naar buiten.
Ik ondersteunde hem de hele tijd.
Ik was doodmoe.
Ik werd wakker toen de wagon schudde.
Ik had meteen spijt.

Pagina 92 **Mauthausen**

Vragen

- Waarom was het zo koud in de wagons?
- Waarom zaten de tanden van Ferenc los?
- Waarom stierven er zoveel mensen tijdens deze reis?

Opdracht

Neem de kaart uit het boek op bladzijde 86. Gebruik bij deze opdracht ook de atlas.

- In welk land ligt Mauthausen?
- Kleur dat land groen.
- Wat zijn de buurlanden van Oostenrijk?
- Zet een blauw kruisje op de plek waar Italië ligt.
- Welk gebergte ligt er in Oostenrijk?
- Kleur dit gebergte met bruine potlood in de kaart.

Pagina 94 **Pista is dood**

Vragen

- Wat gebeurde er met gevangenen die moeite hadden om naar boven te lopen?
- Waarom was de soep zo waterig?

Opdracht

Geef antwoord op de volgende vragen.

Achter de vraag staat een getal.

Schrijf de letter op van het antwoord dat bij het getal hoort.

Bijvoorbeeld : Gras is - - - - - 4 . Het antwoord is groen. De e is de vierde letter. De letter e schrijf je dan op.

Als je alle antwoorden op de vragen hebt gevonden heb je een woord (**antwoord = Pista**).

Wat kreeg Ferenc te eten? - - - - - 4 (antwoord: soep)

De man die doodgeschoten werd heette - - - - - 4 (antwoord: Stein)

Het nieuwe kamp heette - - - - - 8 (antwoord: Mauthausen)

Dit voelde als vuur - - - - - 3 (antwoord: water)

Alle gevangenen kwamen op een grote lege plek bij elkaar - - - 1 (antwoord: appèl)

Pagina 96 **Uitslag**

Vragen

- Hoe ziet beschimmeld brood eruit?
- Wat kregen de gevangenen te eten elke dag?
- Wat is schurft?
- Waarom wilden de gevangenen niet laten zien dat ze schurft hadden?
- Wat is uitslag? Wat voor uitslag kreeg Ferenc van schurft?

Meningsvragen

- Zou je de maaltijd soep en beschimmeld brood opeten als je gevangene was? Waarom?

Opdracht

Rollenspel

Speel het hoofdstuk Uitslag met een aantal leerlingen na.

Bedenk van tevoren:

- Wie er mee spelen.
- Waar het verhaal over gaat.
- Hoe de rollen moeten worden verdeeld.
- Wie moet wat zeggen

Als dit besproken is kan er pas geoefend worden.

Pagina 98 **Een wonder**

Vragen

- Waarom haalde de bewakers jongens uit hun bed?
- Waarom wilde Ferenc liever dood gaan dan leven?

Meningsvragen

- Waarom wilden de jongens niet vertellen wat de bewaker met ze deed? Zou jij het vertellen? Waarom?

Opdracht

Stel je voor dat Ferenc dokter Klár niet ontmoet zou hebben.

Schrijf op hoe dit hoofdstuk dan zou zijn afgelopen.

Zou de titel dan nog steeds Een Wonder heten? Waarom?

Heb jij wel eens iemand in je leven ontmoet die nu heel belangrijk voor je is?

Pagina 100 **De doodskamer**

Vragen

- Met hoeveel andere jongens moest Ferenc in hetzelfde bed slapen?
- Waar was de doodskamer?
- Hoe kon Ferenc zijn gebedenboek terugkrijgen?
- Wat gebeurde er met de nieuwe gevangenen toen ze in het kamp kwamen?
- Waarom werden deze gevangenen meteen naar de doodskamer gebracht?
- Waarom werden er lepels afgenomen?

Meningsvragen

- Sommige gevangenen aten dode mensen. Zou jij dit ook doen als je lang niets gegeten had? Waarom?

Opdracht

Zoek de volgende woorden op in het woordenboek:

Blijkbaar=

Kreunen=

Gebedenboek=

Gruwelijk=

Hoe zoek je woorden op als:

Gestolen=

Uittrokken=

Gebracht=

Geslepen=

Afgesneden=

Pagina 102 **Dokter Klár**

Vragen

- Waarom moest Ferenc naar de doodskamer?
- Waarom mocht Ferenc de doodskamer niet verlaten van de bewaker?
- Hoe is Ferenc de doodskamer uitgekomen?
- Welk werk kreeg Ferenc van de dokter? Wat kreeg Ferenc van de dokter voor het bewaken van het kistje?

De bevrijding

Pagina 109 **Geen bewakers meer**

Vragen

- Wat hoorden de gevangenen eind april 1945 over de Duitsers?
- Waar waren de Duitse soldaten gebleven?
- Wat zat er in het kistje?
- Waarom wilde iedereen iets hebben uit het kistje? Wat zou jij doen?
- Wat is een pantserwagen? Wat betekende de witte ster op deze wagen?
- Waarom schrokken de Amerikaanse soldaten van de gevangenen?
- Waarom hielden de Amerikaanse soldaten een zakdoekje voor hun mond?

Meningsvragen

- Waarom gingen de gevangenen niet vluchten? Wat zou jij doen?

Pagina 112 **Te veel eten**

Vragen

- Wat is een voorraadkamer?
- Waarom gingen de gevangenen dood van teveel eten?
- Waarom mocht Ferenc maar 2 x per dag eten van de dokter?
- Waarom vroeg Ferenc aan de vrouwen waar zijn moeder was?
- Waar zorgt het Rode Kruis voor?
- Wat stond er in het getuigschrift van Ferenc?

Meningsvragen

- Wat deden de gevangenen met de kapo's? Wat zou jij doen met de kapo's? Waarom?

Opdracht

Zoek de volgende woorden op in het woordenboek:

Voorraad=

Portie=

Wikkelen=

Getuigschrift=

Pagina 116 **Weg uit het kamp**

Vragen

- Waarom wilden veel joden naar Palestina toe? Wat zou jij doen? Waarom?

Opdracht

Rollenspel

Speel het hoofdstuk Weg uit het kamp met een aantal leerlingen na.

Bedenk van tevoren:

- Wie er mee spelen.
- Waar het verhaal over gaat.
- Hoe de rollen moeten worden verdeeld.
- Wie moet wat zeggen

Als dit besproken is kan er pas geoefend worden.

Pagina 118 **De reis naar huis**

Vragen

- Waarom was er een gebrek aan voedsel in Oostenrijk?
- Waarom ging Ferenc naar een kamp van Amerikaanse soldaten toe?
- Waarom kon Ferenc niet tegen het voedsel?
- Waarom werden sommige kampen vernietigingskampen genoemd?

Opdracht

Neem de kaart uit het boek op bladzijde 106. Gebruik bij deze opdracht ook de atlas.

- Geef met grijs potlood op de kaart aan hoe Ferenc naar huis is gegaan.

Pagina 121 **Een nachtmerrie**

Vragen

- Waarom lag de stad in puin na de oorlog? Waarom waren er bruggen opgeblazen?
- Waarom pakten Russische soldaten horloges en geld af van de passagiers? Waarom pakten de soldaten niets af van Ferenc?

Meningsvragen

- Wat is een nachtmerrie? Heb jij wel eens een nachtmerrie gehad? Weet jij nog waar de nachtmerrie over ging? Waar zou de nachtmerrie van Ferenc over gaan?

Pagina 123 **Weer thuis**

Vragen

- Waarom moesten Imre, de koetsier, en Ferenc huilen?
- Waarom was iedereen in de stad arm?
- Hoeveel joden woonden er voor de oorlog in de stad? En na de oorlog?

Pagina 126 **oude foto's**

Vragen

- Wat is een joods gebruik bij een graf?

- Wat ging Ferenc opgraven uit zijn eigen tuin?
- Wat vond Ferenc op de vuilnishoop achter zijn huis? Waarom is dat zo belangrijk voor Ferenc?
- Wat hadden Russische soldaten gedaan met Elisabeth? Waarom schaamde zij zich hiervoor? Kun je begrijpen waarom zij zich schaamt? Waarom?
- Waarom kon Ferenc niet slapen in het bed van Pista?

Opdracht

Maak een plattegrond van de tuin van Ferenc.

Denk aan: schuurtje, bomen, struiken, terras enzovoort.

Waar zou jij in deze tuin je waardevolle spullen begraven?

Zet een kruis op die plek.

Waarom zou jij op deze plek je spullen begraven?

Welke spullen zou jij begraven?

Pagina 129 **Alles is anders**

Vragen

- Aan wie schreef Ferenc een brief?
- Waarom waren alle mensen zo aardig voor Ferenc na de oorlog?
- Wat had dokter Mengele bij 2 vrouwen gedaan?
- Hoe heeft een man het kamp overleefd?

Opdracht

Neem de kaart uit het boek op bladzijde 106. Gebruik bij deze opdracht ook de atlas.

- Wat zijn de buurlanden van Zweden?
- Aan welke zeeën grenst Zweden?
- Wat is de hoofdstad van Zweden?

Pagina 132 **Naar Boedapest**

Vragen

- Waarom reisden veel joden naar Palestina, Amerika of Canada?
- Waarom wilde Ferenc niet blijven in zijn eigen stad?
- Wat kreeg Ferenc allemaal als hij het pasje liet zien?

Meningsvragen

- Waar zou jij naar toe gaan als jij joods was? Waarom naar die plek?
- Waarom hield Ferenc zich niet aan de regels? Wat zou jij doen? Waarom?

Opdracht

Maak een lijstje van 5 dingen die je graag zou willen doen, maar niet mag doen.

Bespreek in de groep waarom je deze dingen niet mag doen en of je het ermee eens bent.

Vragen

- Waarom kocht Ferenc een radio? Waarom luisterde hij naar Europese zenders?

Meningsvragen

- Waarom wilden veel joden een eigen land voor hun volk? Wat vind jij hiervan? Waarom?

Opdracht

Zoek 3 afbeeldingen die bij dit hoofdstuk horen. Vertel of schrijf op waarom je juist deze afbeeldingen hebt uitgekozen.

Vragen

- Van wie hoorde Ferenc dat zijn moeder en zus dood waren?
- Waarom vertrok dokter Klár naar Amerika?
- Waarom mocht Ferenc geen arts worden?

Meningsvragen

- Waarom wilde dokter Klár dat Ferenc een brief schreef over wat hij had gedaan in de oorlog? Zou jij deze brief voor de dokter schrijven? Waarom?

Opdracht

Schrijf een brief aan de universiteit waarin je vertelt dat je het niet eens bent met de universiteit. Vertel hoe het komt dat je niet rijk bent ook al was je vader dokter. Schrijf dat de universiteit jou moet aannemen.

Vragen

- Was Edna wel of niet positief over Zweden? Hoe weet jij dat?

Meningsvragen

- Waarom wilde Ferenc naar Zweden gaan? Wat zou jij doen?

Opdracht

Maak een werkstukje over Zweden. Gebruik de website:

http://elmarreizen.nl/informatie/landeninfo/landen/europa/ZWEDEN/Achtergronden_0.asp

In je werkstukje staat de volgende informatie :

- Wat de hoofdstad van Zweden is.
- Hoe de vlag van Zweden eruit ziet.
- Hoeveel inwoners het land heeft.
- Een recept uit Zweden.

Teken Zweden en teken de belangrijkste steden en rivieren in de kaart.

Haal plaatjes van internet of ga langs bij het reisbureau.

Een nieuw begin

Pagina 145 **Op het politiebureau**

Vragen

- Waarom werd Ferenc door de politie aangehouden?
- Waarom dacht Ferenc aan het kamp?
- Waarom was Ferenc zo bang?

Opdracht

Schrijf het verhaal van het hoofdstuk Op het politiebureau af.
Wat gebeurt er met Ferenc als de soldaat hem meeneemt uit de cel?

Pagina 147 **Communisme**

Vragen

- Waarom werd Ferenc naar Rusland gestuurd?
- Waarom deden veel Hongaarse joden alsof ze geen jood waren?
- Wat vonden communisten wat je met je bezittingen moet doen?
- Waarom was Hongarije niet vrij volgens Ferenc?

Opdracht

Zoek de volgende woorden op in het woordenboek:

Communist=

Officier=

Voorstel=

Bezittingen=

Grenzen=

Pagina 150 **Nog een brief**

Vragen

- Waarom schreef Berit in het Duits?
- Wat is een ambassade?
- Wat had Ferenc nodig om te reizen naar een ander land?
- Wat is een gunst?

Opdracht

Schrijf de volgende zinnen in de tegenwoordige tijd:

Berits familie wilde me graag helpen.

Het was dus niet alleen maar een droom.

Ik verliet de kamer.
Ik kreeg geen toestemming.

Pagina 152 **Het plan**

Vragen

- Waarom gingen veel mensen het land ontvluchten?
- Waarom wilde Ferenc vluchten naar Tsjechoslowakije?
- Wat is een smoes?
- Wat was het plan om de grens over te steken?

Opdracht

Ontwerp een valse doktersverklaring voor Ferenc.

Vergeet niet:

- De naam van de dokter.
- Het adres.
- De diagnose.
- De medicijnen die hij moet slikken.
- De naam en het adres van de patiënt.

Maak met aardappels stempels zodat de verklaring nog echter lijkt.

Pagina 155 **Naar de grens**

Vragen

- Waarvoor gebruikte Ferenc het krijtpoeder?
- Hoe vermomde de boer de vluchtelingen?
- Wat gaf de boer aan de soldaat?
- Waarom schoot de soldaat in het aardappelveld?

Opdracht

Zoek 3 afbeeldingen die bij dit hoofdstuk horen. Vertel of schrijf op waarom je juist deze afbeeldingen hebt uitgekozen.

Pagina 159 **Vrienden**

Vragen

- Waarom was Ferenc blij toen hij een joodse ster zag?
- Waarom ging Ferenc eerst alleen kijken over de grens?
- Hoe zijn Ferenc en zijn vrienden naar Oostenrijk gereisd?

Opdracht

Stel je voor dat je Ferenc nu mag interviewen.

Bedenk 5 vragen die je Ferenc zou willen stellen.

Geef je vragen aan een medeleerling en laat de vragen beantwoorden.

Vragen

- Wat zijn neonborden?
- Waarom betekende de Amerikaanse vlag vrijheid?
- Wat is een visum? Waar moet je een visum aanvragen?
- Hoe moest Ferenc in Zweden komen?
- Waarom kochten Laci en Ferenc valse paspoorten?

Opdracht

Schrijf een brief aan Berit.

Vertel haar dat je geen visum kunt krijgen. Schrijf ook in de brief wat je gaat doen om toch in Zweden te komen.

Vragen

- Waarom was Ferenc bang voor de Duitse politie?
- Waarom schoot de visser de vluchtelingen dood?
- Waarom was de visser opgepakt door de politie?

Opdracht

Neem de kaart uit het boek op bladzijde 142. Gebruik bij deze opdracht ook de atlas.

- Kleur Oost Duitsland geel.
- Kleur West Duitsland blauw.
- Klopt de kaart als hij dit jaar getekend zou zijn? Waarom wel of waarom niet?
- Welke landen grenzen aan Duitsland ?
- Wat was de hoofdstad van Oost-Duitland?
- Wat was de hoofdstad van West-Duitsland?
- Wat is nu de hoofdstad van Duitsland?
- Teken deze steden in de kaart.

Vragen

- Waarom liep Ferenc in de haven rond?
- Waarvoor had Ferenc geld nodig?

Opdracht

Schilder het kleine motorbootje van Ferenc in een woeste zee.

Gebruik als beeldmateriaal het schilderij op de website:

<http://www.maritiematelier.nl/schilderijen/zwarte%20zee.jpg>

Vragen

- Waar was de boot met Ferenc terechtgekomen?
- Waarom wilde Ferenc niet in Oost-Duitsland terechtkomen?

Meningsvragen

- Waarom wilden de mannen van de zeilboot Ferenc wel naar Zweden brengen?
- Waarom durfden deze mannen de vluchtelingen niet tot aan land te brengen?
- Wat zou jij doen als een vluchteling dit aan jou zou vragen? Waarom?

Opdracht

Zoek de volgende woorden op in het woordenboek:

Dobberen=

Richting=

Schroef=

Interesse=

Afzetten=

Onszelf=

Vragen

- Waar maakte Ferenc een rubberboot van?
- Waarom moest Ferenc namen van straten en pleinen van een Oost-Duitse stad weten?
- Hoe lang duurde de zeiltocht naar Zweden?

Opdracht

Maak van papier een zeilboot. Schrijf op de zeilboot wat Ferenc mee moet nemen.

Denk eraan: Ferenc heeft bijna geen geld.

Vragen

- Waarom was Ferenc bang voor de Zweedse politieagent?
- Waarom werd Ferenc naar een vluchtelingenkamp gebracht?

Meningsvragen

- Heeft Nederland ook vluchtelingenkampen? Wat vind jij hiervan? Waarom?

Opdracht

Rollenspel

Speel het hoofdstuk Het verhoor met een aantal leerlingen na.

Bedenk van tevoren:

- Wie er mee spelen.
- Waar het verhaal over gaat.
- Hoe de rollen moeten worden verdeeld.
- Wie moet wat zeggen

Als dit besproken is kan er pas geoefend worden.

Pagina 176 **Mijn nieuwe gezin** / pagina 179

Vragen

- Wat is een verblijfsvergunning?
- Waarom stelde de politie steeds dezelfde vragen aan Ferenc?
- Hoe is het ruim 60 jaar na de bevrijding met Ferenc?

Meningsvragen

- Vind jij dat iedereen een verblijfsvergunning moet krijgen? Waarom?

Opdracht

Maak een verslag van jouw mening over dit boek.

Schrijf hierin wat je het leukst en het minst leuk aan het boek vindt en waarom.

Zou je dit verhaal, als je zelf kinderen hebt, aan jouw kind laten lezen? Leg dit uit.

Is het belangrijk om ook nu nog oorlogsverhalen te lezen? Leg dit uit.

Zijn er nu in Nederland ook nog groepen mensen die gediscrimineerd worden vanwege geloof of huiskleur? Geef voorbeelden. Helpt dit verhaal tegen discriminatie? Waarom?

Afsluiting

Organiseer een afsluiting met een modeshow met klederdrachten uit verschillende landen.

Zorg ook voor verschillende soorten muziek en eten.

Laat hiermee zien dat je geleerd hebt van dit boek dat het heel belangrijk is respect te tonen voor mensen met verschillende geloven en culturen.

Links op internet

Concentratiekamp Auschwitz: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Auschwitz>

Concentratiekamp Mauthausen:

www.digitaalschoolbordonderwijs.nl/materialen/Bronnen_geschiedenis/Mauthausen.ppt

Kamp Westerbork: www.westerbork.nl

Tweede Wereldoorlog algemeen:

- <http://proto5.thinkquest.nl/~jre0293/>
- www.kennisnet.nl/po/kinderen/thema/wo2/wo2.html
- www.geschiedenisvoorkinderen.nl/eeuw/wo2inwereld.htm
- www.kinderenwebhotel.be/WO_tijd/wo2.htm

Communisme:

- www.kinderenwebhotel.be/WO_tijd/sovjet-.htm
- www.geschiedenisvoorkinderen.nl/eeuw/communisme.htm

Hitler:

- www.geschiedenisvoorkinderen.nl/eeuw/hitler.htm
- www.kinderenwebhotel.be/WO_tijd/adolf_hitler.htm

MUSEA

Zuid Holland

Museum 40-45
Nieuwe Haven 28
3311 AP Dordrecht

Verzetsmuseum Zuid Holland
Turfmarkt 30
2801 HA Gouda

Oorlogs Verzetsmuseum Rotterdam
Veerlaan 82-92
3072 ZZ Rotterdam

Noord Holland

Anne Frank Huis
Prinsengracht 263
Amsterdam

Verzetsmuseum Amsterdam
Plantage Kerklaan 61
1018 CX Amsterdam

Fort Kijkduin
Den Helder

Noord Brabant

Museum Bevrijdende Vleugels
Sonseweg 39
5681 BH Best

Limburg

Museum Oorlog in de Peel
Swolgensedijk 13
5962 NP Melderslo

Expositie 40-45
Veerweg 14
5863 AR Blitterswijk

Utrecht

Museum Nederlandse Cavalerie
Barchman Wuytierslaan 198
3818 LN Amersfoort

Kamp Amersfoort
Appelweg 1
3832 RK Leusden

Gelderland

Arnhem Oorlogsmuseum 40-45
Kemperbergerweg 780
6816 RX Arnhem

Nationaal Bevrijdingsmuseum 1944-1945
Wijlerbaan 4
6560 AC Groesbeek

Nederlands Artillerie museum
Eperweg 149
8084 HE 't Harde

Airborne museum Hartenstein
Utrechtseweg 232
6862 AZ Oosterbeek

Overijssel

Twentsch Oorlogsmuseum 1940-1945
Oosteinde 366
7671 AH Vriezenveen

Drente

Herinneringscentrum Kamp Westerbork
Oosthalen 8
9414 TG Hooghalen

Drents oorlog en verzetmuseum
Kloosterstraat 9
9401 KD assen

Friesland

Kazematten museum
Kornwerderzand
Afsluitdijk Kornwerderzand